

Ho lokela ho etswe eng?

Tsamaiso e ntjha ya molao wa lekgotla la ditjhelete la Afrika Borwa e fa FSCA matla a maholwanyane a ho batlisisa boitshwaro bo kotsi ba mekgatlo ya poraefete ya tsa ditjhelete. E le ho bontsha boikemisetso ba yona sepheong sena se setjha sa ho laola mmara le ho etsa hore ho jarwe boikarabelo, FSCA e lokela ho sebedisa matla ana ho etsa dintho tse latelang:

- Hanghang e batlisisa ka ho keneletseng le ho hlahloba letlole ka leng le hlakotsweng ho fumana hore na ke matlole afe a neng a na le diasete le dikoloto ao a neng a sa lokela ho hlakolwa.
- E batlisisa ka ho keneletseng mabaka a entseng hore Liberty e fane ka tlhahisoleseding e lahang Bongodisi ba Matlole a Penshene e entseng hore ho hlakolwe matlole a 4500.
- E nahane botjha ka tsela eo bolaodi ba ditjhelete bo sebedisanang le dikhamphani tsa poraefete ka yona le ho thibela hore ho se be le kotsi ya ho 'laola bolaodi ka tsela e poteletseng'.

Ho thoholetsa ba letsitseng phala

Mosebetsi o sebete wa ba ileng ba letsa phala ho tswa FBS le Liberty ke ona o entseng hore re le setjhaba re tsebe ka bongata ba diphoso tsena le ka porojeke ya ho hlakola e seng molaong. Ba lwanne hore ba pepese nnete ditabeng tsena mme ba lahlehetswe haholo.

Open Secrets ke mekgatlo o sa etseng phaello o batlisisang ditlole tsa molao tsa ikhonomi tse etswang ke mekgatlo ya poraefete hammoho le ho hatikela ditokelo tsa botho tse tsamaisanang le seo, ebe o sebedisa molao le ho fana ka tshetsetso hore batlodi ba molao ba jariswe boikarabelo. Tlhahisoleseding e ka hodimo e thehilwe dipatlisisong tseo re di entseng porojekeng ya ho hlakola hammoho le tsela eo e ammeng maphelo a bajalefa ba sitwang ho fumana dipenshene tsa bona.

Open Secrets e boetse e tshetsetsa mosebetsi o etswang ke Letsholo la Kuno e sa Lefshwang (Unpaid Benefits Campaign [UBC]) tabeng ena. UBC ke boikopanyo ba mekgatlo ya setjhaba, baitseki le ditso tsa letlole la penshene ba buellang hore ho lefshwe kuno e kolotwang ke basebeletsi bohle ba dipenshene. Ba boetse ba fane ka kगतello ho FSCA le ho dikhamphani tsa poraefete tse tsamaisang matlole hore di ikarabelle phatlalatsa bakeng sa karolo eo ba e phethileng hore ho hlakolwe matlole a mangata. Lebaka la bohlokwa le etsang hore baitseki bana ba sebetse ka thata ke hore setjhaba se tsebe ka bothata bona bo tebileng le ka ho hloka toka ho etsetswang batho ba bangata ha ba lokela ho fumana dipenshene tsa bona.

**KA LEBAKA LENA, RE
NGOLETSE FSCA HO E
KOPA KA TIYO HORE
E NTSHE TAELO E
LEBANG HO LIBERTY
LE BASEBELETSI
BA BANG BOHLE BA
PORAEFETE BA NANG LE
MATLOLE A TSHWANANG
HORE HANGHANG BA
ATAMELE LEKGOTLA LE
PHAHAMENG KA KOPO
E NTJHA YA HORE HO
KGUTLISWE MATLOLE
OHLE A AMEHANG.**

LEFANG DIPENSHENE!

LEQETSHWANA LENA LE HLAHISITWE
KE OPEN SECRETS
DECEMBER 2018
WWW.OPENSECRETS.ORG.ZA
TWITTER: @OPENSECRETSZA

DITSHWANTSHO: LETSHOLO LA KUNO
E SA LEFSHWANG
GRAPHIC ASSETS: CRAYONS

**open
secrets**

power & profit | truth & justice

KGUTLISANG DIPENSHENE TSE HLAKOTSWENG KA LEKGOTLA HONA JWALE!

**FSCA: FANANG KA
TAELO HO LIBERTY
LE DITLOKOTSEBE
TSE DING!**

Kuno e sa lefshwang
Afrika Borwa:
Diranta tse
dibilione tse 42.15

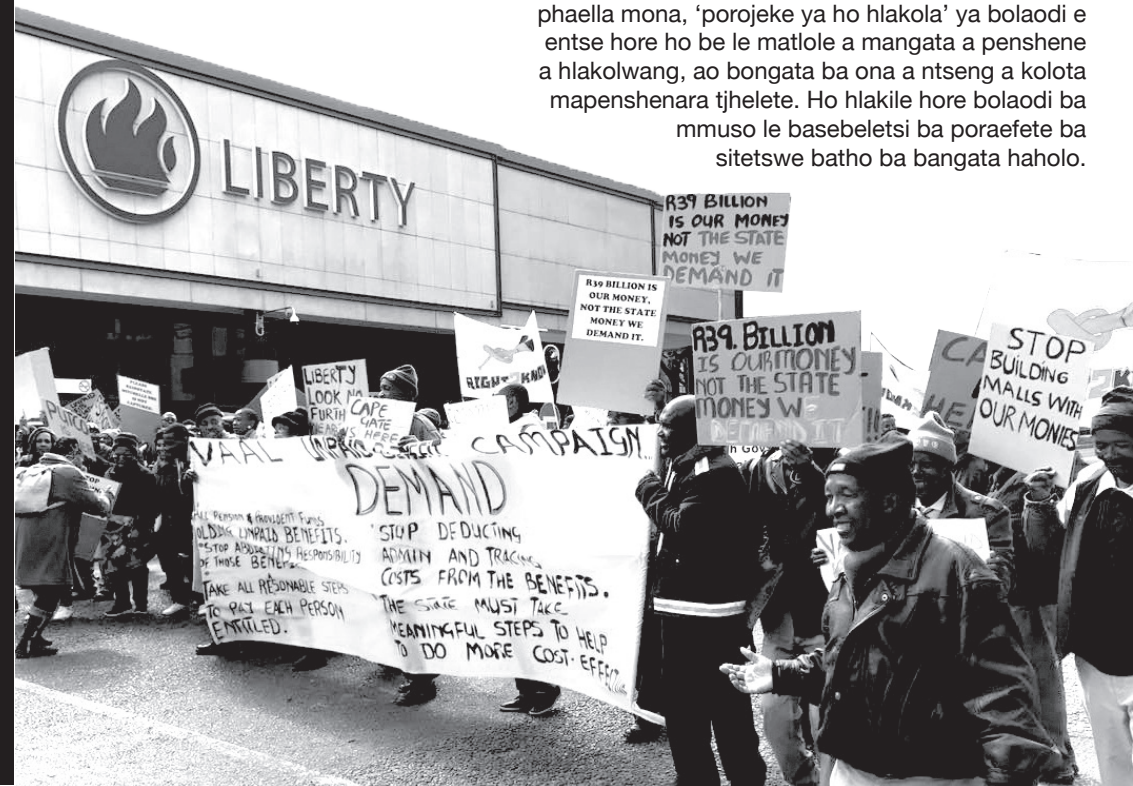
**Bothata bo boholo
mona Afrika Borwa:**

Diranta tse dibilione
tse 2.2 tse 'matloleng
a kuno a
satleleimuwang' a
laolwang ke Liberty

E kolotwang
bajalefa ba
dimilione tse 4.5

FSCA Lekgotla la Tsamaiso la Ditshebeletso Tsa Ditjhelete:*Bolaodi ba mmuso ba mekgatlo ya ditjhelete***FSB** Lekgotla la Ditshebeletso tsa Ditjhelete:*Bolaodi ba mehleng ba lekala la ditshebeletso tsa ditjhelete tseo e seng dibanka. Ka la 1 April 2018, FBS e ile ya amohela boikarabelo ba yona bo botjha e se e le FSCA.***FSPs** Bafani ba Ditshebeletso tsa Ditjhelete:*Hangata tsena ke dikhamphani tsa poraefete tse fanang ka keletso le ditshebeletso tsa ditjhelete.**Leqetshwaneng lena, re bua ka ho toba ka Khamphani ya Liberty, e leng FSP, le ka ditshebeletso tseo e fanang ka tsona ho laola penshene le matlole a ho beha meja fatshe.***Porojeke ya ho hlakola e ne e le eng?**

Dipakeng tsa 2007 le 2013, Lekgotla la Ditshebeletso tsa Ditjhelete (FBS), leo hona jwale le bitswang Lekgotla la Tsamaiso la Ditshebeletso Tsa Ditjhelete (FSCA), le ile la qala 'porojeke ya ho hlakola' e le ho phumula matlole a penshene a 6757 dibukeng hobane ho thwe e ne e le 'makopokopo a matlole', ke hore a ne a se na ditho, diboto kapa diasete. Leha ho le jwalo, bongata ba matlole ana a ne a ntse a kolota bajalefa mme a ne a sa lokela ho hlakolwa. Hang ha letlole le hlakotswe le ho phumulwa dibukeng, mojalafa a ke ke a hlola a kgonahala ho teleima penshene. Ka mora hore a phumulwe dibukeng, diasete di ile tsa iswa 'matloleng a sa teleimuwang' yaba dia tsetelwa. Ka hona, boleng ba matlole ana a sa teleimuwang bo ile ba matlafala, mme a tswela pele ho etsa tjehele ka dithefello tsa tsamaiso tseo hangata di lefswang ho itshetlehlilwe ka kakaretso ya boleng ba diasete. Sena se bolela hore ha bajalefa ba penshene ba sitwa ho fumana tjehele ya bona hobane matlole a hlakotswe ka tsela e seng molaong, di-FSP tsona di tswelapele ho una molemo ka mora ho a hlakola.

Ke tjehele e kae e sa lefuwang?

Ho thata ho araba potso ena hobane FBS/FSCA e ntse e so ntshe sohle seo e se fumaneng ha e etsa dipatlisiso tsa ka hare tsa hore na bajalefa ba tlameha ba lemadiitse hakae ke ho hlakolwa hoo. Seo re se tsebang ke sena: KMPG e ile ya koptjwa ke FBS hore e hlahlobe matlole a 510 a neng hlakotswe ka 2014. E ile ya etsa qeto ya hore Bongodisi ba Matlole a Penshene bo ne bo se na tlhahisoleseding e hlokaalang – ho akarelletsa hore na matlole ao a ne a ntse a na le diasete kapa tjehe – hore e ntshe taelo e utlwahalang ya hore ho hlakolwe matlole a 500 ho ana a 510. Ba hakantse hore "ho na le kgonahalo e kgolo" ya hore tjehele e kaalo ka dibilione tse 2,5 e teng diaseteng le dikolotong tse setseng matloleng a 500 ao ba a hlahlobileng.

Le hoja kuno e kolotwang e balwa ka dikete, mme dikhamphani tse kgolo di ka nna tsa nka e le tjehele e fokolang, bongata ba bajalefa ke batho ba futsanehileng le ba hodileng, kapa ke baphedisuwa ba itshetlehlileng ka penshene e kolotwang motho ya neng a ba phedisa ya seng a hlokaletse. Ho dieha le ho hloleha ho lefa kuno ena ho ama hampe maphelo a batho bana ba hulang ka thata ditjheleteng.

See se etsahetse jwang?

Ho na le bopaki bo matla bo bontshang hore bolaodi ba mmuso (FBS) hammoho le basebeletsi ba poraefete ba matlole ba pota molao ka thoko ba bile ba a o hlokomoloha e le hore ba phumule matlole a mangata ka hohle kamoo ho ka kgonehang dibukeng ka nako e kgutswanyane haholo. Bongodisi ba Matlole a Penshene bo ile ba kgetha ka tsela e fosahetseng batho bao e neng e le 'baemedi ba fuweng matla' kapa 'batshwaredi' hore ba tsamaisa mohato wa ho hlakolwa ha matlole, ho e na le hore bo netefatse hore ho ba le diboto tse ikemetseng tse behang mohato ona leihlo. Bongata ba batho bana e ne e le bahiruwa ba basebeletsi ba matlole, e leng dithahasello tse hohlanang ka ho hlakileng kaha basebeletsi bana ba fumana dithefiso ka ho tsamaisa matlole.

Esita le haeba matlole a ne a hlakotswe ka phoso ka lebaka la phoso e kapa etswang ke mang le mang, kapa ka lebaka la ho se tsebe mosebetsi, sena se ntse se se molaong. Basebeletsi ba na le mosebetsi wa ho hlokomela matlole ao ba a tsamaisang, mme ba na le boikarabelo ba ho qoba dithahasello tse hohlanang le ho boloka ditlaleho tsa bona di nepahetse, hara tse ding.

Khamphani ya Liberty e phethile karolo efe?

Nakong ya porojeke ya ho hlakola, Khamphani ya Liberty e ile ya fetisetisa matlole a penshene a 4500 ho FBS hore e a hlakole. E na ke 80% ya matlole a phumutsweng porojekeng ena ya ho hlakola. Ka mora kगतello e matla e bakilweng ke nyewe ya Rosemary Hunter ya ileng a letsa phala wa FSB, Liberty e ile ya itlhamisa le ho dumela hore a mang a matlole a ne a sa lokela hore e be a hlakotswe. Ka 2017, e ile ya atleha ho kopa Lekgotla le Phahameng hore le kgutlise matlole a 25. Matlole ao a 25 a neng a hlakotswe ka tsela e seng molaong a ne a na le diasete tse etsang diranta tse dimilione tse 90 tse kolotwang bajalefa ba 300. Ka August 2018, Liberty e ile ya phatlalatsa boitlamo ba yona ba hore e tla atamela Lekgotla le Phahameng hore le kgutlise matlole a mang a 105. Ana ke matlole a ka bang bonyane 130 ao ho ka etsahalang hore a hlakotswe ka tsela e seng molaong ke Liberty, a kolotang batho ba ka bang 3000 diranta tse fetang dimilione tse lekgolo.

Ha Liberty e araba molaetsa wa imeile o neng o tswa ho Open Secrets o neng o botsa hore na e ikemiseditse ho atamela lekgotla neng hore le kgutlise matlole a setseng a 105, ho bonahala Liberty e se e sa batle ho phethahatsa boitlamo boo ba yona. Hona jwale Liberty e ikemiseditse ho kgutlisa matlole ana ka mehato ya ka hare le FSCA. Sena se etsa hore re qahamise ditsebe kaha ho bonahala ho se na mabaka a molao a etsang hore kgato ena e fetolwe. Molao o hloka hore qeto ya ho kgutlisa letlole le ileng la hlakolwa kgale kwana e etswe ke lekgotla ho latela Molao wa Ntshetsopele ya Botsamaisi ba Toka (PAJA). Open Secrets e tshwenyehile ka hore mehato ya ka hare e ke ke ya tsejwa hakaalo ke setjhaba ebile e ka diehisa mohato wa ho kgutlisa ka nepo matlole, haeba ho ka etsahala hore mekgwa eo ha e molaong.

Liberty e lokela ho ikarabella bakeng sa karolo eo e e phethileng ho etsa hore matlole a hlakolwe ka ho fa FSB tlhahisoleseding e fosahetseng tabeng ya hore na matlole ao a ne a na le diasete kapa tjehe. Hape e lokela ho ikarabella bakeng sa lekeno lohle leo e le fumaneng ka dithefiso leha e le dife kapa kaofela ha tsona tse entsweng kunong e sa lefuwang. Liberty e ile ya boela ya sebedisa khamphani e bitswang K2B hore e hlakole matlole, eo boikemisetso ba yona e neng e le ho hlakola matlole a mangata ka pele ka potlako, ho e na le ho sala morao hore na bajalefa ba matlole ke bo mang. Konteraka ya K2B e ne e akarelletsa ho fumana dibonase haeba e ka finyella dipheo tse itseng tsa ho hlakola matlole.

Tjehele e hokae?

Matlole a mangata a tsamaiswang ke Liberty e ne e le 'dipholisi ka ho feletseng'. Sena se bolela hore diasete feela matloleng e ne e le dipholisi tsa inshoreense, mme tjehele e neng e kena kgwedi le kgwedi letloleng le penshene kapa la ho beha meja fatshe ho tswa ho bajalefa ha e le hantle ke premiamo ya inshoreense. Ka hona, mosebeletsi (Liberty) o lokela ho lefa pholisi ya inshoreense ho mojalafa ya teleimang penshene ya hae. Sena se etsa hore ho be thata ho fumana hore na Liberty e kolota tjehele e kae ya penshene kaha tjehele e kenang kgwedi le kgwedi ya mopenshenara ha e ye akhaonteng e itseng ka ho kgetheha. Ho e na le hoo, tjehele e ya diakhaonteng tsa Liberty tse tlwaelehlileng tse behang tjehele nakwana, mme Liberty e tshepisa hore e tla lefa bajalefa hang ha ba hlahella ho teleima dipenshene tsa bona.

Liberty hase yena feela mosebeletsi ya lokelang ho ikarabella: Di-FSP tse ding tsa poraefete tse kang Alexander Forbes, Sanlam, le Old Mutual le tsona di kentse letsoho porojekeng ya ho hlakola matlole. Le tsona di lokela ho atamela makgotla hore ka potlako a kgutlise matlole leha e le afe a ntseng a kolota bajalefa tjehele.

5144*Palo ya matlole a ngoditsweng ho bolaodi (FSCA)***5118***Palo ya matlole a laolwang ke dikhamphani tsa poraefete***1090***Palo ya matlole a laolwang ke Liberty*